

roto sinó amb el de 'adquirir sense profit': «--- lo propheta --- diu que aquestes coses --- les met lo golós en *sach pertús*, ço és, en *sach* ab dues boques, qui res no reté», Eiximenis (*Terç* III, 203.15). *Treure a sac* 'elegir pel sistema d'insaculació' [1499, *AlcM*, § 1a, *DAG* Ss. xvi-xvii] d'on la locució *a sac i a sort* «sortejat, a l'atzar» que Ferrer Ginart recull com a propi de Menorca (*Rond*, 212); crec que deu venir d'això la denominació del *batlle de sac* (descrita i doc a *St Hilarí Sacalm* per CaCandi, p. 50), com a batlle elegit, designat per sort i no per nomenament. La locució *de sac i corda* (com la de *fer sac i sogà* que el *DAG* i *AlcM* defineixen 'abusar i malmetre (una cosa)', 'abusar d'alguí'), sembla al·ludir pròpiament al qui va preparat per robar o destruir, servint-se d'aquests objectes: «moltes d'aquelles belleses no tenien cap valor per als revolucionaris *de sac y corda*, y la febra de destrucció no bastà a sostenir el picot en mans dels exaltats, tot el temps necessari per a destruir la obra de tantes generacions», MrnVayreda (*Sang Nova* III, viii, 204).

En el sentit de peça de vestir, el mot s'usava ja en llatí, i només per casualitat s'atansa al celto-llatí *sagum* (i la seva variant castellana *sayo*): de fet és acc. que ja ve de l'original semític, car en ll. bíblic *saccus* i en semític (*šaq*) és 'cilici, catifa, flassada'. El *DAG* en dóna moltes cites en inv. del S. xv, i ja «un *sach* de burell» en un de StaColQ. de 1388: «un *sac* de vestir sotil, color de tenat, folrat de dós de conyil; un *sac* curt de vestir, blau, folrat de tela negra» 1390, *InvLC*; i d'això ve també la denominació dels «Freres dels *sacs*» (que allí mateix es documenta el 1270) perquè eren l'orde «de la Pénitence» i per tant ha d'alludir als cilicis amb què es vestien; altrament tant aquest mot com el seu femení el veiem aplicat a dignataris seglars que es devien vestir així en solemnitats luctuoses: «los consols, ab los prohòmens e ab los caps de mesters de la vila de Perpenyà, vestitz de *saches* e de *sacs* per anar al cantar que fahien» a. 1387 (ibid).

Per una glossa llatino-grega veiem com del mot celto-greco-llatí tot distingint-se'n per la forma hi coincidia en el significat: «*saccus*: σάκος, σάκκος», *CGL* III, 269 43. Altrament és sabut que en aquest sentit no és sols modernament català sinó encara més viu en el cast d'Amèrica *saco*: si bé a l'Argentina etc és específicament el nom de la 'jaqueta, americana' dels homes, i en català fou del vestit femení.

DERIV: *Saca* 'sac gros': «tres *sachas* de canabas» a. 1309, «unam *sacham* de camde» a. 1363 etc. (*InvLC*) i en el sentit de vestir, V. supra la cita de 1387; la llana de Prats de Molló la duien a cavall de les bèsties de tragí en *saques*, doc. de 1645 (*Ll Roig* de Prats, f° 89v). Tot i que és d'ús més o menys general a tot el domini, se sent més que a Bna. en el bisbat de Girona, a on o als Pir. Or. correspon, el passatge de Massó Torrents, *Croquis Pir. I*, 61. La diferència de grandària es retroba en basc, on Azkue qualifica d'ús comú tant *saka* «saco grande» com *zaku* «saco», per cert amb una distinció en la inicial que no m'explico (són *tx* i *x* els «fonemes diminutius» i no pas *z*)

per a l'ús a Cuba, Arg i Gall, veg *DECH*

Sacada Sacaire Sacarrada Sacateria Sacó (1413, *DAG*); *saconot Sacolí Sacota* (S. xiv, *DAG*.), *sacotell* (Ruyra, mal escrit *sacutell*). «La Font del *sakutél*» en el Vallespir (Les Illes, 1959, mapa militar 14 x 638); *sacotella* «saquet, talec» Gxa. (a Ridaura, P. Serra, *AORBB* v, 239). *Sacutassa* (*DAG*, o va amb *CEGUDA*?) *Sacull* (?) *Saquet* [Lacav.], *saqueta*, *saquetó*, *saqueterjar*. *Saquer*; *agulla saquera* [Lab., i molt conegut; però *saquera* de *DAG* sembla mala grafia de *sequera*]; *saquera*

Sacomano ant 'saqueig', freqüent des de mj. S. xv (*DAG*, *AlcM*), abans també *sacamano* (*Decameron*, a. 1429),¹ altres cops 'soldat d'infanteria', amb valor molt despectiu: «Lo Duc de Macedònia --- dir-li ---. —No viviu en ley de cavaller, Tirant --- voleu posar nostres vides a joc --- a vós no costarà res lo dan de tots nosaltres: per a vós lo món és gran, e no us fallirà on pugau viure. poreu regir una squadra de *sacomanos!*», JoMartorell (*Ag. II*, 215): de l'it. *saccomanno* 'saquejador' [mj. S. xiv], que en la locució *far saccomanno* va pendre el sentit de 'saquejar'; en it. s'havia pres de l'al *sackmann* 'mosso de bagatges d'un exèrcit', 'encarregat de les requisites' > 'saquejador', cpt. de *mann* 'home' i *sack* pel sac que portaven sempre, en italià d'això s'extragué *sacco* 'saqueig' [mj. S. xiv], d'on l'antic *saco* 'saqueig', que trobem sobretot aplicat al famós saqueig de Roma pels castellans en l'any 1527: «ara, ab la ruyna i *sacho* de Roma, tot ho he perdut», «durà lo *saquo* vuyt jorns, que ningú no gosave anar per Roma sinó ells» (*BABL* IV, 377, 379); veg l'article de Jaberg (*Fs Jud* 1943, 512-14).

Se'n derivà després it. *saccheggiare* (S. xvi, i probt. ja existent el 1376, judicant per un italianisme provençal), d'on el català *saquejar*, que usen catalans de Roma, víctimes de la barbaritat de 1527: «ara fòssem spanyols, ara no, tots nos robaren, y tots fórem despullats y *saquegats*», «casa hi agué fonc *saquegada* 15 i 20 vegades, que, quant los huns ne eren fora, y venien los altres, y a por<tr>ades los donaven fins avien dit ahon tenien los dinés» 1527 (*BABL* IV, 379). És possible, però, que amb la imitació de l'it. cooperés algun corrent pròpiament català, vist un hapax de JRoig: «quant --- han parit / --- tantost hi vénen / metges, madrina: / --- / per lur persona, / ne va la casa / a tall d'espasa, / a *sac* o strall / may res los fall / ---» (*Spill*, 8329, mal analitzat per Chabàs i *AlcM*): vegeu III, 792a54.

El mot aviat prengué arrels entre nosaltres: «a causa de la guerra feta per lo rey de França, en lo any 1542 --- la vila fonc *saquejada* e cremades les escriptures», a. 1549 (Desplanque, *Arch Thuir*, p. 7); «lo qual lloc d'Espyrà han *saquejat* no obstant la vàlida resistència los han feta --- captivat un home y un minyó» a 1598 (*RLR* LX, 67), «dextant als sarrahins, com a l'eruga, / poble y palau y regadiu vergers; / y tot ho *saquejaren*, des de Prada / als orris y masies de Castell, / dextant pobra la terra y despullada / ---», *Canigó* (VII, v. 413); *saquejador* [Lab.], *saqueig* [Belvitges], *saquejada*